

SZEMLE

Dr. TUSA GÁBOR

1890—1942

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület ünnepélyes keretekben a felszabadulás után első, egyébként tizenhetedik vándorgyűlésének nyitányát ülte 1942. október 18-án Désen és a jelenlévők közül senki sem sejtette, hogy ugyanezen a napon döntő csatáját vívja a halállal az EME küzdelmeinek egyik legbátrabb harcosa, dr. Tusa Gábor. Közéleti nagy elfoglaltságának tulajdonítottuk, hogy ez alkalommal nem vesz részt a vándorgyűlésen. Mikor másnap a vándorgyűlésen és Kolozsvárt köztudomású lett dr. Tusa Gábor halála, a kisebbségi élet mindegyik egykori szereplőjén a megilletődésen túlmenő megdöbbenés uralkodott el. Mindnyájan éreztük, hogy elmúlása közéletünknek komoly veszteséget jelent.

Tusa Gábor nagy jogi tudásra támaszkodó biztos ítélőképességét különösen az utolsó másfél évtizedben csaknem egész magyar kisebbségi közéletünk igénybevette. A református egyházban, az Erdélyi Múzeum-Egyesületben, a Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbankban, a kisebbségi magyar színház vitelében, az Erdélyi Helikon anyagi kérdéseiben, részben az Országos Magyar Pártban, de különösen annak kolozsvári tagozatában, majd a Magyar Népközösségben, — hogy e vázlatos felsorolással bekapcsolódásának idejét is megközelítőleg feltüntessem — alig akadott fontosabb és fogósabb kérdés, amelynek kibogozásában ne lett volna szükség Tusa Gábor jogi tudására. A legbizalmasabb természetű ügyek intézésében cselekvő szerepet kapott és vállalt, ha úgy látta, hogy valóban hasznára lehet az ügynek. Csak a legbeavatottabbak kísérhették figyelemmel azt az éjt-napot kitöltő munkát, amelytől Tusa Gábor sohasem riadt vissza, még ha a túlfeszített munka nyilvánvalóan törekeny teste egészségének rovására ment. Azt is kevesen tudták róla, hogy közvetlenül a bécsi döntést követő napokban, még honvédeink bevonulása előtt, tevékenyen kapcsolódott be az alkotmányjogi tervezet kidolgozásába.

A fenti intézmények közül Tusa Gábort a legmelegebb szálak az EME-hez fűzték. Itt sem ő kereste a szerepvállalást. Nekünk volt szükségünk rá. Egyesületünk az 1920-as évek második felében az előző éveknél is nehezebb helyzetben volt. Működése teljes megszüntetésének veszélye előtt állott. Kétszeri figyelmeztetés után már a felfüggesztés parancsa is megjelent, csak a végrehajtással vártak még. Arra kellett törekednünk, hogy az államhatalmi követeléseknek alakilag is mindenben eleget tegyünk az Egyesület megmentése érdekében. Nehéz volt a törvények útvesztőjében eligazodni. Akkori ügyészünk betegeskedése miatt hol ettől, hol attól a nevezetesebb magyar ügyvédtől kértünk jogi tanácsot. Szükségesnek mutatkozott olyan állandó tanácsadó felkérése, akinek jogi véleményére megnyugvással támaszkodhattunk. Néhai báró Mannsberg Sándor alelnök tanácsára 1928-ban kerestem fel először Tusa Gábort. Készségesen adta meg tanácsát a szóbanforgó kérdésben, de kitért az elől a kéréssem elől, hogy vállalja el az EME ügyészi tisztségét. Miként mondotta, ilyen bonyolult és fontos kérdésben hosszú előtanulmányra van szükség, döntő érve azonban erkölcsi ok volt, nem akarta

beteg kartársának tekintélyét látszólag sem megcsorbítani. Mintegy két évig tartott az átmeneti állapot. Szinte rendszeresen kikértük Tusa véleményét, ő pedig alaposan megismerte az EME célját, múltját és feladatait, melyek a kisebbségi életben kibővültek. Az EME-et megismerni egyet jelent annak megszeretésével és megbecsülésével. Akit pedig az EME egyszer megfogott, örökre magához is kapcsolja. Így járt Tusa is. Egész lelkével az EME harcosa lett, mert megérezte, hogy az EME létéért vívott küzdelmekben az egész kisebbségi magyarság harca folyik.

Tusa Gábor az EME viaskodásain nőtt azzá, amilyenek később az egész magyar közélet lassanként megismerte. Az EME célkitűzései ösztönözték, hogy tudását ne csak közületeknek, hanem az egész kisebbségi életnek szolgálatába állítsa. Innen magyarázhatjuk azt a tényt is, hogy irodalmi megnyilatkozásai is csaknem kizárólag az EME-vel kapcsolatosak. Nem kivétel ez alól az 1930-ban megjelent „*A székely vallási és tanügyi autonómia*” című tanulmánya sem, amelyért annakidején annyi támadásban volt része. E füzetnek 1929. karácsony szombatján írt előszavában többek között a következőket mondja: „Egy egész népet nem szabad kulturális téren elvéreztetni engedni csak azért, mert vannak, akik azt a nézetet vallják, hogy ha az egységes erdélyi egész magyar kisebbségnek nem lehet kiverelkedni valamilyen jogot, ezt ne követeljük külön a székelyeknek sem” (T. i. a párisi szerződés II. cikke szerint: „Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román állam ellenőrzése mellett vallási és iskolai kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen”). „Ez olyanféle okoskodás volna, — mondja Tusa — hogy ha az én házam ég, akkor engedjem leégni a testvérem házat is, noha ott talán módomban van a biztosított segítséget igénybevenni... tévednek mindazok, akik azt hiszik, hogy a székely vallási és iskolai autonómia teljes életbeléptetése gyengítené az erdélyi nem székely magyarság kulturális bázisát és erejét.” Később Tusa tapasztalhatta, hogy az ígéretésből járhatatlan út vezet a megvalósításig s a székely autonómiában előbb vallott nézetét ezért az összmagyarság véleményéhez módosította, amelyet a hivatalos Magyar Párt is mindig vallott.

Hivatalosan az 1930. február 2-i közgyűlés választotta meg Tusát az EME ügyészévé; az EME Jog- és társadalomtudományi szakosztályának 1931. január 30-i közgyűlése a szakosztály egyik alelnökévé is megválasztotta. Ezzel Tusa Gábor még inkább az EME-hez kapcsolódott. Az 1931-ben Nagyenyeden tartott vándorgyűlésünkön „Bírói védelem sérelmes közigazgatási intézkedések ellen” címmel tartott előadást; az 1931-32. évi téli előadássorozatban Kolozsvárt „Forgács, aktuális jogi problémák” című előadásával szerepelt; az 1932. évi nagybányai vándorgyűlésen „Újítások a zálogjog terén” címen adott elő; 1933. évi sepsiszentgyörgyi vándorgyűlésen ő tartotta az EME alapítójáról, *Gróf Mikó Imréről*, a szokásos *serlegbeszédet*, ugyanott feltűnést keltett világos okfejtése „A romániai magyar egyházak és az állam közötti viszony” címen tartott időszerű előadásában; a brassói vándorgyűlésen 1934-ben „Gróf Mikó Imre mint kisebbségi politikus” című előadásával ragadta meg a hallgatókat; 1937-ben a székelyudvarhelyi vándorgyűlésen „Pár szó a Múzeum-Egyesületről” című előadása hangzott el. Tusa Gábor kevés vándorgyűlésünkről hiányzott, mert felismerte ezek nagy jelentőségét a kisebbségi életben.

Az EME-ben kifejtett munkásságának eredménye az 1942-ben megjelent „Harcunk Erdélyben magyarságunkért. Húsz év jellemrajza” címen kiadott visszapillantása. A kisebbségi harcokból leszűrődött hitvallás megismétlése az az ismertetés is, amely kevéssel halála előtt látott napvilágot a Szekfü

Gyula „Állam és nemzet“ című könyvével kapcsolatban. A kisebbségi kérdésben Tusa Gábor nem is láthatott másként, az átélt múlt megtanította, hogy államiségünket csak a magyar elemek tervszerű megerősítése biztosíthatja.

Tusa Gábornak az EME-ben kifejtett munkásságát örökítik meg az utolsó másfélévtizedben gyakran előfordult peres ügyek vitele, minden jogi természetű kérdésben adott tanácsai, a román állammal folytatott tárgyalásokból adódott sok szerződéstervezet jogi formába öntése, végül a felszabadulás után készült alapszabály- és szerződéstervezetek jogi simításai. Az EME-ért sok álmatlan éjszakát töltött, munkájával elévülhetetlen érdemeket szerzett. Kevesen ismerték annyira a román jogszabályokat, mint ő. Mint igazi jogász azonban, nem az alakosságokat, hanem a törvény szellemét kereste. Ez magyarázza meg, hogy ritkán vesztett pert. Olyan ügyet nem vállalt, amelynek erkölcsi célzatával nem azonosította magát.

Meleg szívé volt, ha ezt külsőleg nem is engedte észrevétni. Sok szegény ember egyes-bajos dolgát intézte el minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Nem egyszer még a perköltségeket is maga fedezte. Legtöbbször nem kerültek nyilvánosságra egyéb jótékonykodásai sem. A sepsiszentgyörgyi vándorgyűlés alkalmával, amikor az azóta szintén elhalt Csutak Vilmos igazgatótól az egykori alma mater szűkös viszonyairól értesült, jelentékeny összeget adományozott a Székely-Mikó kollégiumnak. Más iskolákból is sok szegény tanuló látott el jutalom- és tankönyvekkel. Ha pedig azt látta, hogy templomainkban kevés zoltároskönyv áll a hívők rendelkezésére, 30–40 darabot küldetett oda, hogy erősebben és büzgőbben szállhasson a zoltár hangja az eget Urához.

Tusa Gábor nem vágyott a közszereplésre. Legszívesebben íróasztala mellett dolgozott. Legboldogabb percei azok voltak, amelyeket kimondhatatlanul szeretett családjá körében tölthetett. Ha azonban meggyőzték, hogy segítségére szüksége van a köznek, teljes erejét szolgálatba állította. A rábízott munkát becsületesen és maradéktalanul elvégezte. A teljesített munkáért nem kért ellenértéket, még elismerést sem. Ezért maradt minden közületnél és intézménynél a második vonalban, ott, ahol legtöbbször az igaz munkára van szükség. Tusa Gábor egész ember volt, aki sokat adott, és akitől még sokat kaphatott volna közéletünk.

Kántor Lajos

A KOLOZSVÁRI ZÁPOLYA-UTCAI HONFOGLALÁSKORI TEMETŐ

Néhai Pósta Béla nagyvonalú tudománypolitikájának egyik legelső célja a munkatársnevelés volt. Munkatársai közül *Buday* Árpád, *Kovács* István és *Roska* Márton kinőtt a tanítvány kategóriájából, s nemzetközileg is elismert munkásságával méltóan igazolta Pósta gondolatának helyességét. Pósta Béla tudományos munkássága korának tudományos életében friss színt jelentett, olyan irányban indult el, amely sok tekintetben hasonló mai törekvéseinkhez. Neki köszönhető a pontos ásatástechnikára fordított kiváló gondosság s a leletek egykori életének megszólaltatására való törekvés, magyar viszonylatban pedig a keleti rokon emlékekre való állandó szerves utalás megindítása.

Kovács István, az intézet nagyhirű numizmatikusa több kiváló ásatásával, mestere célkitűzésein túl is, önálló útra lépett, s ezzel a munkásságával egyik megalapozója lett a mai magyar népvándorlaskori tudománynak. Őszinte tisztelettel és megbecsüléssel olvassuk zápolya-utcai ásatásáról szóló